

ותמהינן עלה: **ותיפברא** דאפשר לפרש טעם הברייתא שמתרת לעשות את חבירו דופן לסוכה ולזקוף את המטה הוא משום שסוברת הברייתא כרבי מאיר שפוסל בהמה כדופן לסוכה?!

והרי **אימר דשמעת ליה לרבי מאיר** לפסול, **בבהמה**, ומשום דחיישינן שמא תברח; אבל **אדם** ["עושה אדם את חבירו דופן לסוכה"] שיש בו דעת לעמוד, **וכלים** ["ויזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין"], **מני שמעת ליה** שאינם כשרים כדופן לסוכה?!

ותו קשה על תירוצך זה: **רבי מאיר** — שאנו אומרים לפי דעתו, שבהמה והוא הדין אדם הפסולין לסוכה, מותר להעמידם כדופן לסוכה ואין בו משום איסור מחיצה — **אליבא דמאן?**

אי אליבא דרבי אליעזר בברייתא דפקק החלון?

והרי **להוסיף** על מחיצת עראי **נמי אסר**, וכל שכן שאוסר לעשות מחיצת עראי בתחילה ואף אם אין נכשרת הסוכה בכך.

אלא אליבא דרבנן שמתירין לפקוק את החלון משום דהוי מחיצת עראי.

אף זה לא יתכן, שהרי **אימר דאמרי רבנן**, **להוסיף** על מחיצת עראי וכמו בפקק החלון, אבל **לכתחילה** וכהעמדת דופן לסוכה **מי אמור?**!

אלא כך יש ליישב סתירת הברייתות:

הא והא רבנן [בברייתא דפקק החלון] האוסרים לעשות מחיצת עראי לכתחילה ומתירים להוסיף.

וכלים אכלים [שבברייתא אחת קתני: ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין, ובברייתא שניה קתני: ויזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין] **לא קשיא**:

הא ברייתא דאסר מיירי בדופן שלישית שנפלה, [דבשתי דפנות אין קרוי אהל, וכשעושה דופן שלישית הוי ליה אהל, ומודים רבנן שאין עושין אהל עראי בתחילה, רש"י].

והא ברייתא דשרי מיירי שמעמיד את המטה במקום דופן רביעית, שהואיל ובלאו דופן זה הוי אהל, אינו אלא תוספת בעלמא, ושרי.

דיקא נמי שהברייתא שאוסרת להעמיד מטה מיירי שמעמידה כדופן שלישית, מדקתני **נפל "דופנה"** לא יעמיד, ומשמע דופן שהסוכה נכשרת בה והיינו דופן שלישית, דאילו דופן רביעית אינה נצרכת להכשר סוכה ודי לה בשלש דפנות, **שמע מינה**.

אלא אדם אדם [שבברייתא אחת קתני: נפל תמ-ב דופנה לא יעמיד בה אדם; ובברייתא שניה קתני: עושה אדם את חבירו דופן] עדיין **קשיא**, שאין לומר כמו שתירצנו לגבי כלים שעושהו דופן רביעית לסוכה, כיון שבברייתא המתרת קתני: "כדי שיאכל וישתה וישן", הרי שעל ידי האדם הוכשרה הסוכה למצוותיה, ועדיין תיקשי ברייתות אהדדי?!

אדם אדם נמי לא קשיא:

כאן — בברייתא האוסרת להעמיד אדם כדופן — שהעמידו את האדם **לדעת** העומד, ולהכי אסור אף שאין דרך בנין בכך,

נגדינהו [הלקה אותם] **שמואל**, מפני שאמר: **אם אמרו** להתיר עשיית מחיצת בני אדם כשהועמדו **שלא מדעת**, **יאמרו** להתיר אף לדעת [בתמיהה]!?

הנהו זיקי [נודות] **דהוה שדיין בריסתקא דמחוזא** [שהיו נתונים ברחוב העיר — שהיא רשות הרבים — של העיר מחוזא עירו של רבא, ושלו היו הנודות], **בהרי דאתא רבא מפרקיה** [כשחזר רבא מאמירת הדרשה, והיו גדוד שומעי הדרשה באים אחריו] **אעלינהו ניהליה** [הכניס השמש את הנודות לביתו של רבא בתוך האנשים שנעשו כמחיצה], והותר לו לעשות כן מפני שלא הועמדו האנשים שם לשם מחיצה.

לשבתא אחריתי [לשבת שלאחריה] **בעי השמש לעיילינהו ואסר להו רבא** [רצה השמש שוב לעשות כן ואסר לו רבא], ומשום **דהוה ליה השתא כלדעת**, שמתוך שעשה מהם מחיצה פעם אחת, קרוב הדבר שידעו, **ואסור**. [על פי שולחן ערוך סימן שס"ב סעיף ה'].

ללוי אעילו ליה תיבנא [הכניסו לביתו תבן מרשות הרבים, על ידי מחיצת בני אדם שהועמדו שם שלא לדעתם].

ולזעירי הכניסו באופן זה אספסתא [שחת].

ולרב שימי בר חייא הכניסו מוא [מים].

מתניתין:

כיון דאושא מילתא ויבואו להתיר מחיצה אף בכלים [ר"ן, וראה ריטב"א].

כאן — בכרייתא המתרת להעמיד אדם כדופן — מיירי שהעמידוהו **שלא מדעת** העומד, ולפיכך כיון שאין דרך בנין בהעמדת אדם, מותר.

ותמהינן: והרי לפי מה שנתבאר שכשמעמיד אדם לדעתו כמחיצה, אסור לעשותו בשבת, תיקשי:

והא בהך מעשה דרבי נחמיה בריה דרבי חנילאי — שהעמידו אנשים למחיצה — **לדעת** אותם האנשים הוה, והאיך מותר היה להעמידם בשבת?!

ומשנינן: דבאמת **שלא מדעת** אותם האנשים הוה, ולכן הותר להעמידם בשבת.

ואכתי תמהינן: והא **רב חסדא מיהא** שיום את המחיצה **לדעת הוה**, והאיך נצטרף הוא עצמו למחיצה?!

ומשנינן: **רב חסדא** גופיה **שלא מן המנין הוה**, כלומר: לא נצטרף רב חסדא עצמו למחיצה.

הנהו בני גננא דאעילו מוא [בר"ח פירש: בני חופה. וגרס, דאעילו אסא] מרשות הרבים לרשות היחיד **במחיצה של בני אדם** שהועמדו לדעתם ברשות הרבים מקום שהיו מונחים המים, ועל ידי אותה מחיצה הכניסו המים לרשות היחיד.

שאינו כשר כדופן לסוכה?! אלא, דבלאו הכי מקשה הגמרא על תירוץ זה.

חבירו דופן לסוכה" קתני: כדי שיאכל וישתה וישן, הרי שנכשרת הסוכה בכך, והאיך מצינו למימר שהטעם שמותר להעמידו הוא מפני

יצא "מתוך ביתו" דמי, ואין נותנין לו אלפיים אמה ממקום שהוא שם, אלא יש לו את העיר ואת תחומיה.

ואכתי מתמהינן: פשיטא שלא תקנו לו אלפים אמה ממקום שהוא שם אלא במקום שהפסיד את תחומו הראשון, כיון שמעיקר הדין אין לו אלא ארבע אמות. אבל במקום שעדיין יש לו תחומו הראשון כיון שלא יצא ממנו, ודאי שאין נותנין לו תחום אחר, ולמה צריך להשמיענו דין זה?!

ומשנינן: מהו דתימא הואיל ועקר עקר, כלומר: כיון שאם היה מגיע למקום שהוא נצרך שם היו לו אלפיים אמה מאותו מקום, וכבר עקר רגליו לילך לשם, נימא דהרי הוא כאילו הגיע לשם, קא משמע לן משנתנו — דלא.

רב שימי בר חייא אמר לפרש מה ששנינו "אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא" שאין המשנה מדברת במי שלא יצא עדיין מתחום ביתו; אלא הכי קאמר:

אף שכבר יצא, אם היו תחומין [החדשים] שנתנו לו הכמים [ממקום שהודיעוהו] מובלעין בתוך התחום המקורי שלו [שנכנסות אלפיים האמה ממקום שהודיעוהו לתוך אלפיים האמה שהיו לו מעיר] כאילו לא יצא מתחומו.

כלומר: אם רצה הרי זה מהלך בתוך אלפיים האמה שניתנו לו עד תחומו הראשון, וכיון שהגיע לשם חזר לתחומו הראשון ויש לו אלפיים אמה מביתו כאשר בתחילה, [על פי משמעות רש"י ודברי הריטב"א]³⁰.

מי שיצא חוץ לתחום ברשות, כגון שהלך להעיד עדות החודש [וכפי שנתבאר במשנה בראש השנה דף כ:], שמחללין את השבת לבוא להעיד עדות החודש של חדשי ניסן ותשרי, או שיצא להציל נפשות, או מילדת שיצאה חוץ לתחום עירה כדי לילד.

ואמרו לו בעודו בדרך: כבר נעשה המעשה שלשמו יצא חוץ לתחום וכבר אין צורך בו, וכל שכן אם הגיע לאותו מקום והיה בו צורך.

הרי: אף על גב שאפילו מי שיצא באונס חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות, זה שיצא ברשות עדיף, ויש לו אלפים אמה לכל רוח מהמקום אשר הוא שם בעת שהודיעוהו או בעת שהציל.

אם היה בשעה שהודיעוהו בתוך התחום כאילו לא יצא, מפרש לה בגמרא.

כל היוצאים להציל חוזרין למקומן, מפרש לה בגמרא.

גמרא:

קא סלקא דעתין לפרש מה ששנינו: אם היה בתוך התחום כאילו לא יצא, דהיינו כאילו לא יצא "מתחומו" ודינו כשאר בני העיר; ולהכי מתמהינן:

מאי אם היה בתוך התחום "כאילו" לא יצא, והרי כן הוא האמת שלא יצא מתחומו?!

אמר רבה: הכי קאמר: אם היה בשעה שהודיעוהו בתוך "תחום" שלו, כאילו לא

בתוך התחום לפי פירוש זה, דהכי קאמר: אם

30. ביאר בגאון יעקב לשון המשנה: "אם היה"

ד. שבת במערה ארוכה, ויצא מן הפתח שבמזרח, והיה מהלך על גג המערה [שאינו חשוב כארבע אמות] לכיוון מערב, כיון שתמו אלפיים אמה מן הפתח שבמזרח, אסור לו לילך יותר. ואם רוצה להגיע לפתח שבמערב, עליו לשוב על עקביו לפתח שבמזרח וילך את כל תוך המערה [החשוב לו כארבע אמות בלבד] עד הפתח שבמערב, ומשם יהא לו אלפיים אמה לכל רוח.

ואמר ליה אביי לרבה:

ומה אילו שבת במערה שבתוכה ארוכה היא ארבעת אלפים אמה, ועל גגה של מערה פחות מארבעת אלפים אמה [שהיו פתחי המערה מן המזרח ומן המערב עשויין בשיפוע זה כלפי זה].

וכי לא נמצא מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה?

כלומר: וכי אינך מודה שאם יצא מן הפתח המזרחי של המערה והיה מהלך על גגה של מערה לעבר פיתחה המערבי, אין אנו אומרים שמשגגיע לסוף אלפיים אמה ישוב על עקביו ויבוא לפיתחה המערבי דרך פנים המערה [כאשר היה באמת הדין אילו היו על גגה יותר מארבעת אלפים אמה, וכפי שנתבאר]; אלא אומרים: שילך את כל הגג לכיוון מערב, ועוד יהיה לו אלפיים אמה מן המערב!?

ומפרשין: במאי קמיפלגי רבה ורב שימי בר חייא?

מר [רב שימי בר חייא] סבר: הבלעת תחומין מילתא היא.

ומר [רבה], שלא פירש המשנה שבאה להשמיענו דין הבלעת תחומין] סבר: הבלעת תחומין לאו מילתא היא, וסובר, שאף אם נכנסים אלפיים האמה שלו בתוך אלפיים האמה שהיו לו וחזר לתחומו, אין הוא חוזר לתחום ביתו ככתחילה³¹.

שמועה זו נתבארה לפי גירסת רש"י בפירושו הראשון.

אמר ליה אביי לרבה: ואת לא תסברא [וכי אינך מודה] דהבלעת תחומין מילתא היא!?

והרי:

א. השובת במקום מוקף מחיצות, מונין לו אלפיים אמה לכל רוח מפתח אותו מקום.

ב. היו לאותו מקום שני פתחים אחד למזרח ואחד למערב; אם יצא מן הפתח שבמזרח יש לו אלפיים אמה לכל רוח מהפתח שיצא משם, ואם יצא מן המערב יש לו אלפיים אמה לכל רוח מהפתח שבמערב.

ג. יצא מן הפתח שבמזרח וחזר למקומו, ושוב יצא מן הפתח שבמערב, יש לו אלפיים אמה מן המערב, וחזר חלילה.

[שאינו לו אלא ארבע אמות] והוצרך לנקביו והותר לו משום כבוד הבריות לילך למקום צנוע שבתוך תחומו הראשון, "אי פיקח הוא עייל לתחומא וכיון דעל על", אינו אלא למאן דאמר הבלעת תחומין מילתא היא.

היה הוא בתוך התחום המקורי שלו על ידי שחזר לשם מכח תחומו החדש, כאילו לא יצא מתחומו.

31. כתב רש"י: שאף מה שאמרו בגמרא לעיל דף מא: במי שהוציא אוהו לאונסו חוץ לתחום

הבלעת תחומין, רק היכא ששני התחומין באו לו מכח שביתה מבעוד יום, הבלעת תחומין משוי להו חד תחומא.

אבל ביוצא ברשות חוץ לתחום, שאותו תחום חדש שנתנו לו חכמים לא בא לו מכח שביתה ששבת מבעוד יום, כיון שקנה שביתה חדשה שוב אין לו את השביתה הקודמת שהיתה לו, ואפילו נכנס לתחומו הראשון אינו חוזר לתחומו. [נתבאר על פי לשון רש"י שלפנינו]³³.

ומתמה ליה אביי לרבה: **והיכא דלא שבת** ויש לו תחום חדש שבא לו בשבת, וכי לא עבדינן הבלעת תחומין?!

והתנן: מי שיצא חוץ לתחום וכו' **רבי** מחוץ לתחום, **יכנס** לתחום עירו והרי הוא כשאר בני העיר; אבל אם יצא **שלוש** אמות **לא יכנס**.

וכי **מאי לאו** טעמיה **דרבי אליעזר** — שסובר שתיים יכנס — דאזיל **לטעמיה** [לשיטתו] **דאמר** במי שיצא חוץ לתחום שיש לו ארבע אמות **"והוא באמצען"** של ארבע האמות, כלומר: שנותנין לו לכל רוח ממקום שעומד שתי אמות.

והרי על כרחך תודה בכך, שהרי כך קבלה היא בידינו, [ריטב"א]³².

וטעם דין זה, כיון שהתחום שיש לו מן המזרח נבלע בתוך התחום שיש לו מן המערב [שהרי אין בין שני הפתחים ארבעת אלפים אמה], "הבלעת תחומין משוי לתחומי שני היציאות כחד" [רש"י].

הרי חזינן שהבלעת תחומין מילתא היא, והיכי קאמר רבה שהבלעת תחומין לאו מילתא היא?!

אמר ליה רבה לאביי: היכי מדמית הבלעת תחומין שבגג מערה ששני התחומין — שבמזרח ושבמערב — באו לו מכח שביתה ששבת במערה מבעוד יום, להבלעת תחומין במי שיצא חוץ לתחום ברשות?!

וכי **לא שני** לך **בין היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום, להיכא דלא שבת באויר מחיצות מבעוד יום**, שאם שבת באויר מחיצות מבעוד יום קיימא לן בעלמא שכל המקום ששבת בו הרי הוא לו כארבע אמות, ואילו היכא שלא שבת באויר אותן מחיצות אין המקום כולו חשוב לו כארבע אמות?!

וכיון שמודה אתה בכך, הכא נמי גבי

32. ביאר בגאון יעקב: באמת לא היתה הגמרא צריכה להזכיר כלל שבתוך המערה יש ארבעת אלפים אמה, שאין אנו צריכים לעניינו אלא שעל גגה פחות מארבעת אלפים אמה. ולא נקטה הגמרא לשון זה אלא להשמיענו, שאם הולך דרך פנים המערה אף שהיא יותר מארבעת אלפים אמה מותר ללכתה, שכל המערה חשובה לו כארבע אמות. אבל על גגה, אי לאו שאין שם

33. והריטב"א כתב בשם רש"י באופן אחר, וזה לשונו: "דהתם ודאי מודו רבנן וכולי עלמא דעבדינן הבלעת תחומין ללכת ולחזור בכל הגג, מפני ששביתתו למטה מן הגג באויר מחיצות, וכיון שקנה כל המערה בתוכה להיות לו לבית